

Politísk viðmerking

Er það nú so ræðuligt?

Tað var sera áhugavert at hoyra formannin í Ráðgevandi nevndini, Arne Larsen, tá hann varð spurdur um, hvussu skjótt Føroyar kundu laga seg til at klára seg uttan blokkstuðul. Eg hugsi flestøll høvdu roknað við, at hann fór at siga ongantíð ella kanska um 50-100 ár. Men hann metti 5 ár vera nóg mikið at tillaga føroyska búskapin uttan blokkstuðul

Sjálvur havi eg hildið tað verið skeiðt at gera alt ov sterkar niðurstøður um hetta, áðrenn tað er kannað til botns av fakfólki. Búskaparbólkurin, sum nú er settur, fer at viðgera spurningin út í æsir.

Livandi orðaskifti um búskaparligar spurningar
Kortini er tað gleðiligt, at fjølmiðlarnir longu nú hava høyst einum livandi orðaskifti um búskaparligar spurningar. Búskaparfrøðingar hava ført sjónarmið fram, bankastjórar og almenningurin annars. Eitt so livandi orðaskifti um hendan spurning hava vit ongantíð havt fyrr, og her sæst longu eitt úrslit av tí at seta sær mál og mið fyri politikkinum. Fullveldispolitikkurin hjá samgonguni vísir á eina leið og hetta fær fólk at taka støðu og siggja tingini í samanhang.

Tað vísir seg í hesum, sum í so nógvum, at meiningarnar eru ymskar millum búskaparfrøðingar. Summir siga, at ongin møguleiki er fyri broytingum í búskapinum og vinnuni - alt stendur í stað - og tiskil fer ein minkandi blokkstuðul bara at merkja, at vit missa eina milliard. Aðrir hyggja eisini at, hvat kann henda um teir politisku og vinnuliga karmarnir broytast og meta, at blokkstuðulin er ein politiskur forðing fyri nýskapan og broytingum.

Lesur tú tað, sum er ført fram meira gjølla, ber longu nú til at gera sær nakrar fyrifallandi niðurstøður, sum ikki endiliga svara spurninginum um búskaparligt sjálvbjargni, men sum siga nakkað um, hvussu fjart ella nær vit eru frá hesum máli, sum helst allir politiskir flokkar kunnu taka undir við.

Nøkur sjónarmið

Eg ætli mær ikki at endurgeva einstaklingar fyri síni sjónarmið, men heldur royna at samanfata tað sum er komið fram. Tað er greitt, at fleiri tættir eru í metingini um ein sjálvbjargnan búskap. Serliga tveir høvuðstættir eru tiknir fram:

1. Hvussu er gjaldsjavni okkara?
2. Hvussu stóran part av almenna virkseminum figgjar danski stuðulin í dag?

Sum tað sæst niðanfyri, so vísir tað seg, at júst í løtuni høvdu vit havt javnvág á gjaldsjavnanum, um blokkururin hvarv í morgin. Og vit høvdu eisini klárað at figgjað ein fittan part av almenna virkseminum uttan blokkin, um vit rokna frá rentur og avdráttir uppá skuldina til danska statin og til tey lánsbrøv, sum landskassin hevur nýtt til at figgja part av virkseminum.

Gjaldsjavni

Í løtuni er yvirskeiðið á gjaldsjavnanum umleið tað sama sum blokkurin. Um blokkurin datt burtur, so varð avleiðingin, at yvirskeiðið hvarv og vit høvdu javnvág á gjaldsjavnanum. Men vit eru í einari serligari støðu í 1998 hesum viðvíkjandi. Høvdu vit gjørt somu uppstilling í áttatiárunum, har stórt undirskot var á gjaldsjavnanum, so hevði als ikki borið til. Men tað er í løtuni ikki trupulleikar við gjaldsjavnanum, sum beinleiðis forða fyri at sleppa blokkinum.

Her skal tó sigast, at fyri-arni eigur at takast fyri, at konjunkturarnir í føroyskari fiskivinnu eru søguliga góðir, at rentustøðið er søguliga lágt, og at føroyskt vinnulív

hevur verið sera varið við nýggjum fløgum kreppuárin. Skuldi viðurskiftini í fiskivinnuni aftur verið meira "normal" og vaksa fløgurnar aftur, so minskar gjaldsjavnaývirskeiðið.

Til tess at mótvirka hesum, krevst sjálvsagt ein neyv tálming av almennu og privatu nýtsluni og ein skilgæður vinnulívspolitikkur, sum kann økja um útflutningin og harvið toga gjaldsjavnan uppfeitt.

Almenna nýtslan

Siga vit nú, at gjaldsjavni við skilgæðum politikki ikki er trupulleikin, so er hin avleiðingin. 908 mió. kr vera minni í inntøkum hjá landskassanum skuldi blokkurin horvið eftir einari nátt. Verður figgjarlógin kannað meiri gjølla, so sæst at blokkurin í 1998 og 1999 í veruleikanum fer til rentur og avdráttir. Ári 2000 og 2001 eru avdráttir og rentur lægri, men so í 2002 fer størsti parturin aftur til rentur og avdráttir. Sostatt ber til at siga, at um landskassin ikki aftur fer at figgja ein part av virkseminum sínum við lánun, so gjalda inntøkurarnar av skatti og avgjöldum ein fittan part av teimum almennu tænastunum, sum eru í dag. Henda niðurstøða byggir sjálvsagt á, at vit kunnu niðurgjalda skuld, samstundis sum vit minka blokkstuðulin, og júst tað er ein fyrimunur við eini skiftisskipan.

Roknistrykkið millum blokk og skuld sær soleiðis út sambært figgjarlógargruppskeiðið fyri 1999.

Sí talvu I

Her má kortini takast tað fyrivarni, at nevan kann roknað við, at landskassin við núverandi útreiðslum er

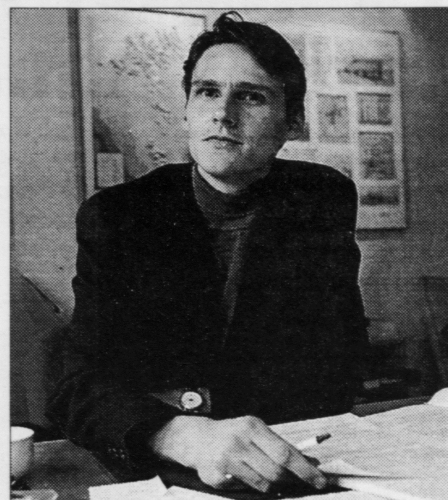
førr fyri at hava so stórt avlop, sum í 1997 og 1998. Vaksandi búskapurin økir eisini krøvini móti tí almenna. Og hartil er fløgutørvin stórur eftir kreppuna.

Hetta er also eitt einfalt rokistrykki, sum bara hyggur at blokki og skuld í dag. Aðrir tættir mugu sjálvsagt viðgerast gjølla. Tildømis hvat blokkstuðulin kastar av sær til lands- og kommunukassar, um hann fer í umfar í samfelagnum. Hartil skulu vit meta um kostnaðin av at umsita tey málsøki, sum Danmark umsitur í dag (tey sum ikki eru froknað blokkin).

Hinvegin ivist eg onga løtu í, at stórir møguleikar eru at reka eina dyggari og bfligari almenna umsitning enn hana vit hava í dag. Býtið millum uppgávur hjá landi og kommunum er ein lykil til at rationalisera almennu umsitningina og at fáa nakkað burturúr fyrimuninum av at vera eitt lítið samfelag.

Privata vinnan

Føroyski vinnulívspolitikkurin hevur verið alt ov merktur av almennum studningi beinleiðis til privatu fyrirkjarnar. Royndirnar vísa - her sum aðrastaðni - at hetta við tíðini kann minka um kappingarforð og at politiskt verður ásettur ein vinnulívshygnaður, sum ikki er lønsamur. Hinvegin er lítið gjørt við tað, sum grannalond okkara royna at stuðla fyri at fáa framburð: Undirvísing, gransking og menning. Hesir tættir saman við einari vælvirkandi almennari umsitning og politiskum myndugleika verður í flestu framkomnu londum um okkara leiðir mett at vera tað, sum kann geva bestu karmarnar

Hogni Hoydal, landsstýrismaður

um vinnulív- og vælferðaframburð. Skal peningur koma úr landskassanum, so skal hann nýtast har hann ger mest nyttu yvir tíð, og ikki til at loysa trupulleikar hjá partum av vinnuni, sum ikki bera seg.

Vøkstur í vinnulívnum er avgerandi bæði fyri gjaldsjavnan og inntøkur landskassans. Her er tørvur á øllum tí besta virkisfari og hugskotsevnum vit eiga til at fáa tað besta burtur úr okkara náttúrufirðidomi og okkara fólkariðidomi.

Politikkurin frá lótopolitikki til langtíðarætlan

Tað er ein vanlig ákæra móti politisku myndugleikum í øllum demokratiskum londum, at ov nógv orka verður nýtt til lótopurningar og ov lítið til langtíðarætlanir. Valskeiðini fyriskipa hin politiska almannakán. Vit kenna hetta sjálvandi væl í Føroyum. Skulu vit vinna á mál við einum sjálvbjargnum búskapi, so má hetta broytast. Vit hava fingið eitt gott amboð í tí háttinum vit gera figgjarlógina nú, har vit gera uppskot um játtan komandi ár og gera metingar um hvussu almenna útreiðslur og inntøkur skulu vera tey try fylgjandi árin. Í komandi figgjarlógargruppskeiði fyri ár 2000, sum farast skal undir skjótt, kemur hesin broytti politikkur at verða lýstur. Men vit eiga eisini at gera ein langtíðarkarm fyri figgjarlógina, sum gongur tildømis 10 ár fram og vit eiga at royna at finna eina breiða semju um hetta millum politisku flokkarnar.

Eru 4-500 mió ræðuligar?

Orðaskiftið tykist longu nú, so stutt eftir fullveldisverktættanin fór av bakkastokki at vísa á, at spurningurin um blokkin snýr seg um at leggja okkara samfelag so til rættis, at vit klára at minka um almennu útreiðslurnar og økja um vinnuliga støði, so 3-500 mió. meira leypa av um árið. Og tað er

sanniliga munir á tí, og so teimum svartastu myndunum um fleiri milliardir, sum vit verða søgd at missa. Eg vil mæla til, at orðaskiftið heldur fram, so vit upp aftur betur fáa lýst og viðgjørt hesar spurningar.

Eg vil sumuleiðis mæla til, at teir flokkar og persónar, sum finnast at fullveldisætlanunum koma við einum ítøkiligum boði uppá, hvussu búskaparkarmarnir skulu vera framfættir. Annars verður hopeleyst hjá búskaparfrøðingum og politikarum at kjakast og leggja ætlanir. Ongin kann tryggja blokkstuðulin í allar ævir og ongin kann tryggja seg móti teimum bakkøstum, sum kunnu henda á altjóða marknaðinum. Tað einasta vit kunnu tryggja, er at leggja karmarnar greiðar og stýra við ábyrgd innan hesar karmar.

Ein partur av orðaskiftinum er lítið ítøkiligur lýstur. Tað er spurningurin um búskaparligu trupulleikarnar av núverandi skipanini millum Danmark og Føroyar. Av at Føroyar gerast ein "studningsbúskapur" og av tí ógreiða ábyrgdarbýtunum fyri føroyskum búskaparligum spurningum, sum kreppan í nftiárunum so greffliga lýsti.

Búskaparfrøðingar siga vit røttum, at framtíðina er ringt at siga nakkað um. Tað skuldi borið til hjá teimum at kanna fortíð og nútíð og at lýst óhepnu avleiðingar av danskari umsitning av tungum málsøkjum (skúla, almennamál og heilsamál) fram til seinast í sjeitiárunum, refusjónskipanirnar fram til 1988 og blokkstuðulin síðani 1988. Tað ikastíð mugu vit eisini hava fyri at kunna gera rættar niðurstøður um ein sjálvbjargnan føroyskan búskap. Og tað finst nógva altjóða tilfar um hesar spurningar, sum vit sjáldan hava hoyrt nakkað um í Føroyum.

Hogni Hoydal
landsstýrismaður

Talva I

Roknistrykkið 1998-2002	1000 kr				
	1998	1999	2000	2001	2002
Blokkurin	908.300	932.800	932.000	932.800	932.800
avdráttur statslán	470.000 *)	121.700	127.766	134.155	140.800
rentur statslán	438.000 *)	197.700	197.700	197.700	197.700
Afturgjald av lánsbrøvum		570.000			270.000
Rentur		39.501	25.882	17.487	10.590
Eftir til almenna nýtslu	300	3.899	581.452	583.458	313.710
Yvirskeið landskassans	300.000	?	?	?	?

*) ikki skilt millum slag av lánun í figgjarlógargruppskeiðinum